

УЗНІКНЕННЕ РЫМА
Ў СТАРАБЕЛАРУСКІМ ПЕРАКЛАДЗЕ
«РЫМСКАГА ЛЕТАПІСЦА»

Творы антычных гісторыкаў (ды і наогул падзеі антычнай гісторыі) мала цікавілі сярэднявечных еўрапейцаў да часоў Адраджэння. У пэўнай ступені выключэнне складала Візантыя, але і там, як значыў вядомы даследчык візантыйскай літаратуры Карл Крумбахер, творы антычных гісторыкаў ці візантыйскіх аўтараў, якія бралі за ўзор Геродота, Фукідыда, Палібія, па сутнасці, прызначаліся для імператарскага двара, вышэйшага духавенства і чыноўніцтва [12, 219]. А сярод больш простага адукаванага люду папулярнасцю карысталіся творы храністаў з іх займальным апісаннем падзей ад стварэння свету. Прычым нарматыўнасць і займальнасць ставіліся на галоўнае месца, адсюль і бессістэмнасць (нават са шкодай да галоўнага сюжэта) і празмерная цікавасць да характарыстык асобных гістарычных ці легендарных асоб. Канец сярэднявечча патрабаваў і перакладу на новую, сучасную мову з маларазумелай мовы старых першакрыніц. І храністы-кампілятары ў сваіх «перакладах» настолькі перапрацоўвалі свае крыніцы, што часта з'яўляўся фактычна новы твор [12, 220—221]. Апошняя можна сказаць і пра заходне-еўрапейскіх сярэднявечных гісторыкаў, але трэба дадаць, што грэчаскай мовы яны не ведалі наогул, працавалі з лацінскімі тэкстамі альбо перакладамі, прычым не класікаў антычнай гістарыяграфіі, а спрошчаных познеантычных кампіляцый. Пашырэнне кола чытачоў за кошт гараджан і рыцараў ужо ў Высокім сярэднявеччы выклікала неабходнасць перакладаў папулярных гістарычных твораў на нацыянальныя мовы.

Такія пераклады на старабеларускую мову з'явіліся і ў Вялікім княстве Літоўскім, праўда, у сваёй большасці пазней — у Познім сярэднявеччы і ў XVI—XVII ст. Калі ў X—XIII ст. на Беларусі існавалі пераклады візантыйскіх гісторыкаў (Іаана Малалы, Георгія Амартала), а таксама Іосіфа Флавія (звычайна яны траплялі праз паўднёваславянскіх пасрэднакаў) [3, с. 246—249; 4, с. 92; 5, с. 86; 6, с. 15; 10, с. 188—190], то потым пераважалі творы, якія прыходзілі з Заходняй Еўропы (перш за ўсё «Троя»). Найбольш папулярнымі і захапляльнымі былі «Троя» і «Александрыя», якія наогул мала маюць падабенства з антычнымі рэаліямі і аб якіх абсалютна абгрунтавана Францыск Скарына напісаў у сваёй прадмове да Бібліі: «Аще же кохание имаши ведати о военных а о богатырских делех, чти книги Судей или книги Махавеев, более и справедливее в них знойдеш, нежели во Александрии или во

Тройи» [9,11]. Дарэчы, кнігі Макавейскія, у якіх падрабязна выкладаецца гісторыя нацыянальна-вызваленчага паўстання Макавеяў у 167—142 гг. да н. э. супраць селюкідскіх захопнікаў (а Рым выступіў тады на баку паўстанцаў Іудзеі), найбольш прадстаўлены менавіта ў праваслаўным варыянце Бібліі.

Але трэба ўлічваць і такі істотны бок сярэднявечных гістарычных кампіляцый і перакладаў антычных твораў, як пэўная палітычная накіраванасць. Ва ўмовах феадальных адносін гэта, між іншым, і імкненне «абаснаваць» легітымнасць правячых дынастый асаблівацямі іх паходжання ад аўтарытэтных асоб старажытнасці. Вядома, што такім чынам вялікія князі літоўскія даволі «сціпла» выводзілі сваё паходжанне ад нейкага Палемона, «рымскага князя», сваяка імператара Нерона, які, дарэчы, меў надзвычай дрэнную рэпутацыю ў хрысціянскіх колах. А вось каралі і імператары франкаў куды больш амбіцыйна ўзводзілі сваю радаслоўную да траянцаў, як калісьці рымляне да траянца Энея. Да траянскіх каранёў узводзілі сваё паходжанне і германскія каралі. Гэта прапагандавалася як афіцыйнымі каралеўскімі дакументамі (напрыклад, хартыі Дагаберта і Карла Лысага), так і аўтарамі гістарычных твораў. У Англіі, у прыватнасці, яшчэ ад Ненія (IX ст.) распрацоўвалася канцэпцыя аб «этнічным заснавальніку» Брытаніі з рымскім чамусьці імем Брут, які даводзіўся ўнукам (ці праўнукам) траянцу Энею (продку Ромула і Рэма) [14].

Велізарную папулярнасць на Захадзе твора «Гісторыя разбурэння Троі» нейкага Дарэса Фрыгійца (які і ёсць асновай старабеларускага тэксту «Троі») у пэўнай ступені можна растлумачыць і тым, што на яго спасылаліся прапагандысты траянскага паходжання манархаў Заходняй Еўропы. Менавіта там называецца быццам «дакладная» вялікая колькасць траянцаў, якія адплылі разам з Энеем з Троі — 3400 на 22 караблях. І ўжо ў VII ст. Фрэдэгарый Схаластык сцвярджаў, што частка траянцаў асела ў Італіі, а другая рассялілася паміж Рэйнам і Дунаем [14]. Між іншым, вялікія князі літоўскія маглі б скарыстацца таксама гэтай штучна створанай «традыцыяй», але ж яна ўжо трывала замацавалася за нямецкім і англасаксонскімі народамі. Адносіны ж з нямецкім Тэўтонскім ордэнам былі варожымі.

Менавіта з пункту гледжання палітычных рэалій сярэднявечча і прыцягвае ўвагу літаральна з першага позірку малавядомы старабеларускі пераклад гістарычнага твора, які выдавец двух фрагментаў з яго

А. І. Жураўскі ўжо болей як 40 гадоў таму ўмоўна пазначыў як «Рымскі летапісец» [7, 380—387]. Як зазначыў А. І. Жураўскі, гісторыя гэтага твора «яшчэ не вызначана ў беларускім літаратуразнаўстве». Аднак гэтая крыніца ўяўляе цікавасць не толькі для філалагаў. Сам твор невялікі, змешчаны ў вядомым спісе пачатку

XVII ст., які захоўваецца ў Пецярбурзе ў бібліятэцы імя М. Я. Салтыкова-Шчадрына. У гэтым жа спісе змешчаны і тэксты «Александрый» і «Троі». Наўрад ці «Рымскі летапісец» меў на ўвазе В. Ластоўскі, калі даваў кароткае апісанне рукапісу XVII ст. «Рымскія дзеянні» (*Gestae Romanorum*). Ён ахарактарызаваў яго як «аграмадны зборнік» сярэднявечных твораў, пераклад якіх «мог быць зроблены толькі ў Масковіі» [7, 581]. Прынамсі, В. Ластоўскі ўказвае толькі на пэўныя беларусіцызмы ў тэксце гэтага перакладу, а «Рымскі летапісец» пададзены цалкам на беларускай мове.

Пачатковы сюжэт «Рымскага летапісца» — адплышчэ Энея «зо всім своим домовством» з Троі, высадка яго ў Італіі і кароткі нарыс дзеянняў шэрага яго нашчадкаў, які, зразумела, даводзіцца да Ромула і Рэма і заснавання Рыма. Любому антыказнаўцу адразу б'е па вачах пастаяннае і назойлівае напамінанне аб тым, што Эней — «здрайца тройскі» (аж 6 разоў у кароткім фрагменце!), і канцоўка эпизоду заснавання Рыма, дзе абыгрываецца братазбойства Ромулам Рэма і заснаванне горада на крыві. Нідзе, ні ў якім антычным гістарычным творы нічога падобнага не сустракаецца. Так што, калі даваць умоўную назву нашаму гістарычнаму твору, то лепш назваць яго не «Рымскім», а «Антырымскім летапісцам». Хто і навошта надаў такую нечаканую накіраванасць традыцыі аб заснаванні Рыма? Наўрад ці ўдасца хутка адказаць на гэтыя пытанні. Але можна паспрабаваць звузіць кола пошуку, абапіраючыся на антыказанаўства і медыявістыку.

Легенда аб заснаванні Рыма патомкамі Энея ў шаснаццатым калене была адным са стаўпоў «рымскага міфа». Гэта была афіцыйная ідэалогія Рымскай імперыі перыяду прынцыпату, калі існаваў рэжым манархіі прынцыпса-імператара пад шылдай рэспублікі. Актавіян Аўгуст — заснавальнік гэтага рэжыму — усяляк падкрэсліваў, што ён аднавіў веліч Рымскай рэспублікі. А на справе рымляне ператварыліся ў падданных манарха. Яны па-ранейшаму называліся грамадзянамі (на пачатку III ст. Каракала надаў такі статус ужо амаль усяму свабоднаму насельніцтву імперыі), але рэальна грамадзянскіх правоў яны былі пазбаўлены. Народныя сходны не склікаліся. Не на іх, а сенатам выбіраліся магістраты і прымаліся законы — па ўказцы таго, хто меў права першага голасу ў сенаце — прынцыпса. За прынцыпсам-імператарам стаяла армія (а яна ўжо не была апалчэннем грамадзян), ён меў уласную казну (фіск), хаця кантраляваў і дзяржаўную (эарый), ён кіраваў лепшымі правінцыямі з дапамогай уласнай адміністрацыі чыноўнікаў, якіх ніхто не выбіраў, нават сенат. Хаця і сам сенат фарміраваўся з былых магістратаў, якія выбіраліся па ўказцы імператара. Канец крываваых грамадзянскіх войнаў, усталяванне манархічнага ладу патрабавалі ідэалагічнага забяспячэння ўпэўненасці ў стабільнасці і асаблівай велічы Рыма. Тады і зазьяў «рымскі

міф». Сутнасць яго — Рым, абраны багамі для ўсталявання свайго панавання на свеце, падпарадкаваў сабе ў вялікай дзяржаве шматлікія народы, якія раней пакутавалі ад узаемнай варожасці, а зараз набылі «мір і бяспеку» і расцвітаюць пад яго ўладай і кіраўніцтвам імператараў, якія маюць боскае паходжанне ці заслугоўваюць быць абогатованымі рашэннямі сената.

Істотнай часткай ідэі богаабранасці Рыма была легенда аб заснаванні Рыма патомкамі траянца Энея, сына Венеры (Афродыты). У грэчаскай міфалогіі ўсе значныя грэчаскія ўдзельнікі Траянскай вайны ўжо былі разабраны паміж грэчаскімі полісамі, найбольш вядомыя траянцы загінулі ў вайне, застаўся толькі ўцкач Эней — больш-менш вядомы персанаж Траянскай вайны. Але ж ён меў выдатную радаслоўную, у аснове якой каханне шчырага на гэтую справу Зеўса (Юпітэра) не да якой-небудзь зямной жанчыны ці німфы, і нават не да багіні алімпійскага пантэона, а да тытаніды Дыёны, багіні першага пакалення багоў. Сам жа Зеўс належаў да другога пакалення багоў-алімпійцаў. Ад гэтага кахання нарадзілася Венера — багіня-маці Энея. Менавіта Зеўс наслаў на сваю дачку Венеру каханне да знатнага траянца Анхіза. Ад сувязі Венеры з Анхізам нарадзіўся Эней. Адным з сыноў Энея быў Юл. Да яго і ўзводзіў сваю радаслоўную род Юліеў, да якога належалі Юлій Цэзар і ўсыноўлены ім траюрадны пляменнік Актавій, які і стаў Гаем Юліем Цэзарам Актавіянам. Менавіта пры ім пачалася інтэнсіўная распрацоўка і прапаганда «рымскага міфа». Найбольш вядомымі яго прапагандыстамі пры жыцці самога Актавіяна былі гісторык Ціт Лівій і паэт Вергілій, які ў гэтых мэтах стварыў сваю «Энеіду».

«Рымскі міф» праіснаваў доўга, нягледзячы на тое, што вера ў яго была моцна падарвана цяжкімі падзеямі крызісу III ст. Канчатковы ўдар яму быў нанесены ўжо хрысціянскімі ідэалагамі ў позняй хрысціянскай Рымскай імперыі. Легенда аб траянскім паходжанні рымлян, яскрава пададзеная Лівіем і Вергіліем, не ставілася пад сумненне ніводным з антычных гісторыкаў, хрысціяне проста «адсеклі» яго язычніцкую частку. Устойліваць гэтай легенды нават і ў часы сярэднявечча дэманструе вышэйзгаданае імкненне заходнееўрапейцаў выводзіць сваё паходжанне ад Троі, надаўшы сабе пэўную высакароднасць як у

вачах падпарадкаваных рымлян, так і асабліва перад візантыйцамі, якія сябе называлі «рамеямі», а заходнееўрапейцаў лічылі «франкскімі варварамі».

Якія ж антычныя тэксты былі выкарыстаны аўтарам (дакладней сказаць, кампілятарам) «Рымскага летапісца», а магчыма, і дадаткова прыцягнуты перакладчыкам на старабеларускую мову? Супастаўленне паказвае, што гэта не мог быць «Breviarium» Еўтропія (познеантычны твор IV ст., вядомы ў сярэднявеччы) — ён надта лаканічны. Наўрад ці выкарыстоўваўся і непа-

срэдна тэкст Ціта Лівія. Па-першае, у Лівія няма такіх падрабязных дэталей аб падзеях у Троі, па-другое, у «Рымскім летапісцы» радаслоўная Ромула і Рэма да Энея даецца фрагментарна (ды і з памылкамі), а ў Лівія яна поўная. І нарэшце, нідзе не ўзгадваецца Юл — гэтая вельмі важная асоба для Лівія і Вергілія. Дарэчы, аўтару «Рымскага летапісца» «Энеіда» была невядома, ён яе яўна не чытаў, інакш бы прыгоды Энея ў Карфагене далі падставу для стварэння такога твора, які б у сярэднявеччы меў незвычайную папулярнасць. Ды і які ж Эней «здрайца» ў «Энеідзе»?

Застаецца Дыён Касій з яго «Рымскай гісторыяй», які жыў у II—III ст. Аднак першыя кнігі яго капітальнай працы не захаваліся, а якраз у іх і выкладалася паходжанне Рыма [1,103]. Але ж зараз даследчыкі ўжо зрабілі спробу аднавіць тэкст першых кніг Дыёна Касія па ўрыўках з сярэднявечных візантыйскіх аўтараў Іаана Занары і Іаана Цэца (XII ст.) [11]. Дыён Касій быў папулярны ў Візантыі, яго твор быў напісаны на грэчаскай мове.

Разам з тым, калі аўтар «Рымскага летапісца» быў заходнееўрапейцам, то ён выкарыстаў бы ў сваю чаргу нейкі лацінскі тэкст. Калі гэта не Ціт Лівій, то тады вядомы ў сярэднявеччы твор «Паходжанне рымскага народа», аўтарам якога хутчэй за ўсё быў рымскі гісторык Секст Аўрэлій Віктар (IV ст.) [2, 311].

Ні ў Дыёна Касія (паводле Занары і Цэца), ні ў Аўрэлія Віктара няма ніякіх падрабязнасцей падзей у Троі напярэдадні ўцёкаў Энея. Выключэнне толькі ў Аўрэлія Віктара: «Пасля таго як Іліён быў здраджаны ахейцам Антэнорам і іншымі правадырамі, Эней, несучы перад сабою сваіх багоў-пенатаў, а на плячах састарэлага бацьку Анхіза... ноччу выйшаў з горада; на світанку ён быў апазнаны ворагамі..., але яго ніхто не спыніў». Эней тут зусім не здраднік, хутчэй Аўрэлій Віктар зыходзіў з Вергілія, які пафасна апісвае самаадданае ратаванне Энеем сваіх родных і сяброў у палаючай Троі. Больш таго, Аўрэлій Віктар апавядае, як Эней хавалася ад ворагаў ужо на зямлі Італіі. А ворагамі былі аргівяне на чале з Улісам (Адыеем), караблі якіх падышлі да берага (Aug. Vict., XII). Праўда, Аўрэлій Віктар адразу пасля апісання ўцёкаў Энея з Троі заўважае, што адзін з малавядомых нам аўтараў, нейкі Лутацый (прыблізна II—I ст. да н. э.) сцвярджаў, што «здраднікам Радзімы быў не толькі Антэнор, але і сам Эней» (IX). Але ж сам Аўрэлій Віктар не палічыў магчымым давяраць звесткам нейкага вольнаадпушчаніка (нават не рымляніна па паходжанні).

Далей і ў «Рымскім летапісцы», і ў Аўрэлія Віктара, і Дыёна Касія (у абодвух варыянтах яго рэстаўрацыі) выкладаюцца падзеі высадкі Энея ў Італіі, заснавання ім першага горада, пералік правіцеляў — нашчадкаў Энея з фрагментарнымі звесткамі аб дзейнасці некаторых з іх (галоўны эпизод тут —

заснаванне Асканіем Альба Лонгі), канфлікт паміж дзядзямі Ромула і Рэма, Амуліем і Нумітарам, аб нараджэнні блізнят дачкой Нумітара Рэяй, якая была аддадзена ў весталкі, спробе ўтапіць Ромула і Рэма па загаду Амулія, іх цудоўным выратаванні, помсце Амулію і заснаванні самога Рыма.

Юл, як продак роду Юліеў, фігуруе ў Аўрэлія Віктара і Дыёна Касія ў версіі Цэца. Цікава, што ў лацінамоўнага Аўрэлія Віктара даказваецца, што Юл — гэта мянушка Асканія, сына Энея ад траянскай жонкі, і паходзіць яна ад імені самога бога Юпітэра (XVI). Па Дыёну Касію (у версіі Цэца), Асканій таксама з'яўляецца Юлам, ён сын ад Крэусы, жонкі Энея, якую яму не ўдалося вызваліць з захопленай Троі. Але ж Юла Цэц называе Ілам, што пазбаўляе род Юліеў такой боскай велічы, як у Аўрэлія Віктара, а больш адпавядае афіцыйнай версіі самога рода Юліеў, якія выводзілі імя свайго продка ад слова «Іліён» (Троя). У версіі Занары Юл не называецца, а гаворыцца аб нейкім дзіцяці ад Лавініі, другой жонкі Энея. Пытанне аб Юле, дарэчы, было не такім простым у часы Актавіяна Аўгуста, калі фарміраваўся «рымскі міф». І гэта можна заўважыць у Ціта Лівія, які проста адмаўляецца ад дыскусіі наконт таго, ад якой жонкі Энея нарадзіўся Юл і ці быў Асканій Юлам альбо гэта былі два браты (Liv., I, 3). А вось у «Рымскім летапісцы» Юл наогул адсутнічае, Асканій (Ашканій) ёсць, але ж аўтар чамусьці абмяжоўваецца толькі кароткай рэплікай аб тым, колькі гадоў ён «царстваваў», і нават адмаўляе яму ў гонары заснавання Альба Лонгі, з якой і выйдучь потым Ромул і Рэм. Заснаванне Альба Лонгі ў «Рымскім летапісцы» аддаецца, відаць, Алве (Альбе), які названы пятым патомкам Энея.

Цікава, што Альба ўзгадваецца толькі Цітам Лівіем (I, 3), і там ён сапраўды пяты патомак Энея. Ні ў Аўрэлія Віктара, ні ў Дыёна Касія гэтага персанажа няма. Да таго ж у гэтых аўтараў Ромул і Рэм з'яўляюцца нашчадкамі Энея ў 7-м і 9—10-м пакаленнях і іх лініі не супадаюць ні адна з другой, ні з Цітам Лівіем. А ў «Рымскім летапісцы» — амаль поўная дакладнасць з класічнай канцэпцыяй Лівія ў тым, што Нумітар названы шаснаццатым патомкам Энея (у Лівія 16-е пакаленне — гэта Ромул і Рэм). Але калі б аўтар нашага

твора чытаў Лівія, то ён не стаў бы сцвярджаць, што Эней збудаваў «место на свое имя Энеяду». Гэта абсалютны нонсэнс для антычнай гістарыяграфіі. «Апраўдаць» аўтара «Летапісца» можна хіба што толькі тым, што ён няўважліва чытаў візантыйца Цэца, у якога ёсць фраза, што Эней высаджыўся каля Лаўрэнта, які называецца таксама Трояй. А горад, які заснаваў Эней, — Лавіній; гэта аднадушна сцвярджаюць усе антычныя аўтары. У «Рымскім летапісцы» гэтага няма. Няма і апавядання аб заснаванні Альба Лонгі сынам Энея — сюжэта, які з'яўляецца адным з самых істотных у антычных аўтараў, бо тады губляе змест сама ідэя заснавання Рыма патом

камі правіцеляў Альба Лонгі. А ў «Рымскім летапісцы» аўтар як бы зыходзіць з рэалій сярэднявечнага грамадства — ад Альбы «празваліся кралева албанскіе». Далей больш — калі Ромул і Рэм аднавілі на царскім прастоле свайго дзеда Нумітара, то фактычна не яны, а для іх у знак удзячнасці «заложили место и назвали рим над рекою тибром». Па сутнасці, свайго роду ўдзельнае княства. А бойка паміж братамі пачынаецца пазней з-за таго, «хто бы з них в риме пановати мел».

Праўда, сярэднявечнае мысленне яўна не адпавядала антычнай традыцыі, дзе Ромул і Рэм самі вырашаюць заснаваць новы горад і з дапамогай варажбы вызначаюць, хто там з іх будзе правіць і чым іменем ён будзе названы. І канцоўка эпізоду ў «Рымскім летапісцы» не стыкуецца з папярэднім тэкстам: «А праве якобы фундамента римские кровю братнею покропивши и помазавши сам кролем zostал, и от своего имени прозвал место рома то ест рим». А «ромулос брата своего ромуса» «замордовал» з-за таго, што той «через перекоп местски перескочил». Апошнюю версію ўзгадвае і Ціт Лівій, але ні ў яго, ні ў якога іншага антычнага аўтара (як і візантыйцаў Занары і Цэца) няма такога абразлівага акцэнта на братазабойчай крыві на «фундаменце рымскім», як у аўтара (ці перакладчыка) «Рымскага летапісца».

Эпізод з ваўчыцай і выхаваннем Ромула і Рэма ў «Рымскім летапісцы» больш блізкія да Аўрэлія Віктара, праўда, наш аўтар ужо не ведае сапраўднага імені жонкі іх выратавальніка пастуха Фаўстула — Ларэнцыі. Ён проста «тлумачыць», што яе звалі «Люпа», што перакладаецца, як «ваўчыца». Але ж аўтар «Летапісца» не ведае, што «люпа» ў Рыме — гэта яшчэ і «прастытутка», што лічылі абавязковым падкрэсліць і Ціт Лівій, і Дыён Касій (даволі мякка), і Аўрэлій Віктар, які настолькі жорстка ахарактарызаваў Ларэнцыю, што вымушаны быў сцвярджаць аб тайным выхаванні Нумітарам сваіх унукаў у іншым месцы.

У «Рымскім летапісцы» няма ні адважных прыгод Энея падчас падарожжа, ні чулівых адносін паміж траянцамі і абарыгенамі ў Італіі, ні іх сумеснай самаахвярнай барацьбы з ворагамі. Затое настойліва падкрэсліваецца здрадніцкае мінулае Энея і акцэнтаецца братазабойства як ключавы эпізод заснавання Рыма.

На мой погляд, кампілятар «Рымскага летапісца» выкарыстаў некалькі першакрыніц. Хутчэй за ўсё ў дачыненні да пачатку Рымскай гісторыі былі выкарыстаны Аўрэлій Віктар, у меншай ступені Дыён Касій ці яго візантыйскія пераказы Занарай і Цэцам. А галоўнай крыніцай для абгрунтавання здрадніцтва Энея з'явілася папулярная «Троя» — заходнееўрапейскі твор «Гісторыя разбурэння Троі» сіцылійца Гвіда дэле Калоне (1287 г.), які даслоўна (да дробных памылак) пераклаў на латынь з французскага «Раман аб

Троі» Бенуа дэ Сэн-Мора (каля 1160 г.). Апошні ж стварыў свайго роду канспект з двух познеантычных твораў — «Эфемерыд» Дыктыса і «Гісторыі разбурэння Троі» Дарэса, аздобіўшы іх да непазнавальнасці сярэднявечнымі рэаліямі [13, 2]. Дарэс і Дыктыс — выдуманая персана, быццам удзельнікі ці сведкі самой Траянскай вайны. Лацінскія тэксты іх твораў (грэчаскага «Дыктыса» магло і наогул не быць) з'явіліся ў IV—VI ст. [8, 251; 14].

Змест «Дыктыса» мог быць вядомы аўтару (ці перакладчыку) «Рымскага летапісца» і з пераказу ў хроніцы Іаана Малалы (VI ст.), якая стала вядомай у сярэднявечнай Беларусі. Але здрадніцтва Энея больш паказвае на «Трою» Бенуа—Гвіда, дзе гэтыя эпізоды выкладзены па «Дарэсу», а не «Дыктысу», як у Малалы.

У «Дарэсе», як і ў «Рымскім летапісцы», траянскі цар Прыам абмяркоўвае «з сыном своим амфимахом перве антенора и энея забити» за тое, што тыя на сходзе заклікалі траянцаў да міру і абвінавачвалі Прыама ў цяжкасцях вайны. Антэнор і Эней пасылаюць ганца да грэкаў і за гарантыю ўласнай бяспекі здаюць грэкам горад, адчыніўшы вароты. Адсутнасць «траянскага каня» ў «Дарэсе» растлумачваецца: конь усё ж быў, але як скульптурная выява над варотамі. А ў «Рымскім летапісцы» аб кані няма ні слова. Цікава, што ў «Рымскім летапісцы» ў адрозненне ад «Дарэса» вароты адчыняе толькі Антэнор, якога захопнікі назначаюць правіцелем разбуранай Троі. Энея ж выганяюць за тое, што ён схаваў дачку Прыама. У антычнай традыцыі Антэнор і Эней выступаюць проста як прыхільнікі міру з грэкамі і не здаюць горад. Па рымскай традыцыі яны абодва — уцекачы з Троі, і Антэнор раней за Энея прыбыў у Італію (у яе паўночную частку).

Беларускі перакладчык «Троі» скараціў эпізоды здрадніцтва Антэнора і Энея з тэксту «Дарэса» ў перапрацоўцы Бенуа—Гвіда, а ў «Рымскім летапісцы» яны з'явіліся — спецыяльна адобраныя, прычым з намнога большым (па колькасці выкарыстання тэрмінаў) заплываннем менавіта Энея як здрадніка.

Каму і навошта спатрэбілася такая антырымская прапаганда? У візантыйскай гістарыяграфіі такой антырымскай канцэпцыі заснавання Вечнага горада не прасочваецца. Наўрад ці дзе і ў Заходняй Еўропе матэрыял Дарэса—Бенуа—Гвіда быў канспектыўна скампіляваны да такой ступені канцэнтрацыі знявагі да пачатку рымскай гісторыі. Можна меркаваць, што такое адпавядала інтарэсам тых колаў, якія адносіліся ваража да папскага Рыма ці Свяшчэннай Рымскай імперыі, германскія каралі якой каранаваліся імператарамі менавіта ў Рыме. А магчыма, тут праявілася палеміка ў сувязі з легендарнай дынастычнай гісторыяй шэрага правіцеляў дзяржаў Еўропы. Мне здаецца, што далей гэтай праблемай павінны заняцца гісторыкі Беларусі і славянства.

ЛІТАРАТУРА

1. *Бокщанин, А. Г.* Источниковедение древнего Рима / А. Г. Бокщанин. М., 1981.
2. *Донченко, А. И.* Последние историки великой империи / А. И. Донченко, М. Ф. Высоцкий, М. Л. Хорьков // Римские историки IV века. М., 1997.
3. Культура Византии. IV — первая половина VII века. М., 1984.
4. Культура Византии. Вторая половина VII—XII вв. М., 1989.
5. *Ластоўскі, В. А.* Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі / В. А. Ластоўскі. Коўна, 1926.
6. *Мещерский Н. А.* История Иудейской войны Иосифа Флавия в древнерусском переводе / Н. А. Мещерский. М.; Л., 1958.
7. Рымскі летапісец // Хрэстаматыя па гісторыі беларускай мовы. Ч. 1. Мн., 1961. С. 380—387.
8. *Тронский, И. М.* История античной литературы / И. М. Тронский. М., 1986.
9. Францыск Скарына і яго час. Мн., 1988.
10. *Фядосік, В. А.* Іосіф Флавій і ўсходнеславянская хрысціянская традыцыя / В. А. Фядосік, К. А. Рэвяка, В. У. Нічыпаровіч // Праблемы гісторыі старажытнага свету і сярэдніх вякоў. Мн., 2000.
11. *Cassius, Dio.* Roman History. Fragments of Book I. // www.ukansas.edu/history/index/europe/ancient_rome/E/Roman/T.
12. *Krumbacher, K.* The History of Byzantine Literature: from Justinian to the End of the Eastern Roman Empire (527—1453) / K. Krumbacher. Paris, 2001.
13. *Parada, S.* Dare's Account of the Destruction of Troy / S. Parada. // <http://homepage.mac.com/cparada/GML/DaresTW.html>.
14. Troy and Troad // Encyclopedia Britannica // http://89.1911.encyclopedia.org/T/TROY_J_F_DE.html.